

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
معاونت پژوهش

موضوع تحقیق:

تفاوت‌های روش تربیتی دختران و پسران

استاد راهنما:

دکتر سید علی حسینی زاده

استاد مشاور:

حجه الاسلام و المسلمین دکتر محمد مهدی خواجه پور

پژوهشگر:

طاهره نمدی

بهمن ۱۳۹۳

تقدیر و شکر از:

تمام کسانی که امکانات و زمینه تحصیل علوم دینی را بر ایمن فراهم نمودند. هم چنین از راهنمایی های دلسوزانه و سودمند استاد راهنما، جناب

آقای دکتر سید علی حسینی زاده و استاد مشاور جناب حجه الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد مهدی خواجه پور کمال شکر و سپاسگزاری دارم.

و از به سرم که ناهمواری های دوران تحصیل و انجام این تحقیق را بر ایمن هموار ساختند شکر و سپاسگزاری می نمایم

تقدیم بہ:

بہترین مربی بشر، حامل وحی و مفسر واقعی آن، اسوہ حسنہ برای ہمہ انسانہا، خاتم پیامبران محمد

مصطفیٰ «صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم».

چکیده

انسان موجودی تربیت‌پذیر است و شاید یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و تفاوت‌های او با سایر موجودات تربیت‌پذیری او باشد. با تربیت است که انسان از درجه حیوانیت گذر کرده و به‌جایی می‌رسد که ملائک را یارای همراهی او نیست و یا در اثر عدم تربیت از حیوانات هم پست‌تر می‌شود.

انسان دارای دو جنس زن و مرد است که با هم تفاوت‌های جسمانی و یا جنسی و نیز تفاوت‌های جنسیتی قطعی دارند، اما در این که آیا این تفاوت‌های جنسی و جنسیتی در تربیت آن‌ها نیز مؤثر است و موجب دو نوع تربیت در آن‌ها می‌شود یا نه اختلاف است. برخی معتقدند تفاوت‌های جنسی و جنسیتی انسان‌ها موجب تفاوت در تربیت نمی‌شود؛ زیرا تفاوت‌های جنسی که تفاوت‌های ناچیزی است در تربیت مؤثر نیست و تفاوت‌های جنسیتی نیز وجهه‌ی منطقی ندارد و نباید موجب تفاوت در تربیت شود. اگر چه این دو از نظر بلوغ، حواس، هوش، پرخاشگری، علایق و رغبت‌ها باهم تفاوت‌هایی دارند اما از دیدگاه اسلام زن و مرد ارزش انسانی مساوی دارند و رسیدن به اهداف و کرامت‌های انسانی برای هر دو امکان‌پذیر است ولی نقش‌های مساوی ندارند؛ زیرا گرایش‌های متفاوتی در وجود آن‌ها نهاده شده است و اسلام برای دختران و پسران تربیتی متمایز در نظر گرفته است و آن‌ها هرکدام با ویژگی‌های خاص خود آفریده شده‌اند تا بتوانند با همکاری هم در کنار یکدیگر مسیر کمال را طی کنند. از نظر اهداف تربیتی، که شامل اهداف کلی، واسطه‌ای، رفتاری است؛ هدف اسلام از تربیت انسان‌ها رسیدن به سعادت و قرب الهی است که هرچند در قرآن با تعبیر مختلفی مانند طهارت، عبودیت و... یاد شده اما مقصود از همه‌ی این‌ها، رسیدن به خداوند است که بی‌نهایت و کمال مطلق است و خداوند انسان‌ها را چه مرد و چه زن به‌گونه‌ای خلق کرده که شأنیت رسیدن به این مقصود را داشته باشند. پس انسان با تعلیم و تربیت صحیح و تلاش می‌تواند به عالی‌ترین مقامات برسد.

در مکتب اسلام اصول تربیتی خاصی وجود دارد که در مجموع برای دختران و پسران یک سان است اگر چه انسانی که در مکتب تربیتی اسلامی تربیت شود در هیچ کاری دچار افراط و تفریط نمی‌شود، از حد خود بیرون نرفته و همیشه رفتارش متعادل است و اهل تفکر و تعقل است و از طرفی وسع و توانایی متری را در نظر می‌گیرد و او را گام‌به‌گام به مراحل متعالی می‌رساند و در امر تربیت تبعیض روا نداشته، عدالت را رعایت می‌کند و از هرگونه سخت‌گیری و خشونت به دور است و تربیت او بر سهل‌گیری و ملایمت و به عزت و احترام و تکریم استوار است؛ البته دسته‌ای از اصول تربیتی برای دختران ضرورت بیشتری دارد. به‌عنوان نمونه چون دختران زودتر به بلوغ می‌رسند

تلاش کرده‌ایم با استناد به آیات و روایات مهم‌ترین اصول و روش‌ها و اهداف را کشف کرده و به تفاوت‌های آن در دختران و پسران بپردازیم. و به این نتیجه دست یافتیم که مهم‌ترین اصول تربیتی عبارتند از: اصل رعایت مساوات و پرهیز از تبعیض، تکلیف به قدر وسع، سهولت در تکلیف، کرامت و احترام، آزادی، تدریج، تعقل.

واز مؤثرترین روش‌های تربیتی روش موعظه، مراقبت، الگو، تشویق و تنبیه، تکریم، عادت می‌باشد. هرچند به کارگیری این اصول و روش‌ها در تربیت هر یک از دختران و پسران ضروری می‌باشد، ولی توجه به برخی از آن‌ها در راه تربیت دختران ضرورت بیشتری دارد چنانچه توجه به برخی دیگر در تربیت پسران ضروری‌تر به نظر می‌رسد.

فهرست منابع

*قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای.

*نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۶.

الف: منابع فارسی

۱. اخوت، احمدرضا، دوره های رشد تفکر اجتماعی، تهران، قرآن و اهل بیت (علیهم السلام)، ۱۳۹۲.
۲. ادیب، مریم، زمینه‌های مؤثر در تربیت دینی کودک و نوجوان نکته‌ها و روش‌ها، تهران، وزارت آموزش و پرورش، معاونت پژوهشی مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۹۰.
۳. اعرافی، علیرضا و همکاران، درآمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی، تهران، سمت، ۱۳۷۶.
۴. اعرافی، علیرضا، فقه تربیتی، ج ۱، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷.
۵. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، ج ۶، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۷.
۶. انصاری، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صادر، [بی تا].
۷. باقری، خسرو، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، چاپ دوم، تهران، مدرسه، ۱۳۷۶.
۸. برگ، اتوکلاین، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه محمدعلی کاردان، چ ۵، تهران، اندیشه، ۱۳۵۲.
۹. بستان نجفی، حسین، اسلام و تفاوت‌های جنسیتی، تهران، دفتر امور بانوان، ۱۳۸۸.
۱۰. بی‌ریا، ناصر، روان‌شناسی رشد، تهران، سمت، ۱۳۷۵.
۱۱. پیژه، روژه، روان‌شناسی اختلافی زن و مرد، ترجمه محمدحسین سروری، چ ۱، تهران، هنگام، ۱۳۶۱.
۱۲. جمعیت زنان جمهوری اسلامی، نگرشی گذرا به مقام زن در آفرینش، بی جا، نشر معار، ۱۳۸۸.
۱۳. جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جلال و جمال، قم، اسراء، ۱۳۷۵.

۱۴. جوادی آملی، عبدالله، کرامت در قرآن، چ ۳، قم، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۶۹.
۱۵. حاجی ده آبادی، محمدعلی، درآمدی بر نظام تربیتی اسلام، چ ۱، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۷۷.
۱۶. حسینی زاده، سید علی، سیره تربیتی پیامبر(صلی الله علیه وآله وسلم) و اهل بیت(علیهم السلام)، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۴.
۱۷. حسینی زاده، سیدعلی، نقد و بررسی مبانی انسان‌شناختی فمینیسم لیبرال و روش‌های تربیتی از نگاه اسلام، رساله دکتری، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱۳۹۰.
۱۸. حسینی، داوود، روابط اسلام در خانواده، چ ۱۸، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، قم، مؤسسه بوستان کتاب، [بی تا].
۱۹. دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، اهداف تربیت از دیدگاه اسلام، زیر نظر علیرضا اعرافی، تهران، سمت، ۱۳۷۶.
۲۰. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری در تربیت اسلامی، چ ۳، تهران، ذکر، ۱۳۷۷.
۲۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، چ ۲، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۲۲. رفیعی، بهروز، آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، تهران، سمت، ۱۳۸۱.
۲۳. زیبایی نژاد، محمدرضا، جایگاه خانواده و جنسیت در نظام تربیت رسمی، قم، هاجر، ۱۳۹۱.
۲۴. زیبایی نژاد، محمدرضا، سبحانی، محمدتقی، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، چ ۲، قم: دارالنور، ۱۳۸۱.
۲۵. شریعتمداری، جعفر، شرح و تفسیر لغات قرآن براساس تفسیر نمونه، چ ۳، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
۲۶. علاسوند، فریبا، زن در اسلام ۲، قم، هاجر، ۱۳۹۰.
۲۷. علی، قائمی، اسلام و تربیت دختران، چ ۹، تهران، امیری، ۱۳۷۴.

۲۸. فرهادیان، رضا، اصول و مبانی تعلیم و تربیت در قرآن، قم، الهادی، ۱۳۸۷.
۲۹. فقیهی، علی نقی، تربیت جنسی: میانب، اصول و روش ها از منظر قرآن و حدیث، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۷.
۳۰. قائمی، علی، اسلام و تربیت دختران، تهران، امیری، ۱۳۶۲.
۳۱. قائمی، علی، نقش مادر در تربیت، چ ۱۱، تهران، امیری، ۱۳۷۷.
۳۲. گنجی، حمزه، روان‌شناسی تفاوت‌های فردی، چ ۳، تهران، بعثت، ۱۳۷۱.
۳۳. مجلسی، محمدباقر، پژوهشی در تاریخ قرآن، چ ۱۸، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۲.
۳۴. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، چ ۲۷، تهران، صدرا، ۱۳۷۶.
۳۵. معین الاسلام، مریم، زنان و برنامه تربیت اسلام، قم، بیت الاخوان، ۱۳۸۳.
۳۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چ ۲، تهران، معین، ۱۳۸۱.
۳۷. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۶.
- ب: کتاب‌های عربی**
۳۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، تهران، دارالکتاب، ۱۳۸۳.
۳۹. ابن بابویه قمی (صدوق)، علی بن محمد، ثواب الاعمال، قم، شریف رضی، ۱۳۶۴.
۴۰. ابن ابی الحدید، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه، تهران، کتاب آوند دانش، ۱۳۷۹.
۴۱. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت (علیهم‌السلام)، ۱۴۰۹ق.
۴۲. خراسانی، محمد مهدی، السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی (و المستطرفات)، قم، دلیل ما، ۱۳۸۷.
۴۳. راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه غلامرضا خسروی حسینی، تهران، مرتضوی، ۱۳۶۸.

۴۴. زبیدی، محب الدین، تاج العروس من جواهر القاموس، چ ۱، مصر، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۳۰۶.
۴۵. شعیری، محمد بن محمد، جامع الاخبار، تحقیق حسن مصطفوی، تهران، مرکز نشر کتاب، ۱۳۸۲.
۴۶. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، اسماعیلیان، ۱۳۷۲.
۴۷. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، چ ۳، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۷۲.
۴۸. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه محمدباقر کمره ای، ج ۵، چ ۳، قم، اسوه، [بی تا].
۴۹. کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، چ ۵، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵.
۵۰. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ق.
۵۱. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، دارالحديث، ۱۳۸۵.
۵۲. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل، قم، موسسه آل البيت (عليهم السلام) لاحیاء التراث، ۱۳۶۵.
۵۳. اسماعیل بن حماد جوهری، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه، تحقیق احمد عبدالغفور، چاپ چهارم، بیروت، دالعلم الملايين، ۱۴۰۷ق.